

БЪЛГАРИЯ И БЪЛГАРИТЕ В СЪЗНАНИЕТО НА ЛЮБЛИНСКИТЕ СТУДЕНТИ

ZUZANNA CHMIEL

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Тази статия представя най-важните аспекти от изследването, извършено в моята бакалавърска дипломна работа в Люблинския университет *Мария Кюри-Склодовска* (Chmiel 2012). Работата бе написана под ръководството на д-р Камен Риков и бе защитена през 2012 г. с отлична оценка в Института по славянски филологии на Факултета по хуманитаристика.

Целта на изследването бе да се установи какви са актуалните знания на младите поляци за България и българите, за тяхната култура, минало и съвремие. Обект на наблюдение е именно живата памет за балканската славянска страна, която е налична сред студентите от град Люблин (като представителна извадка на младото образовано поколение поляци) в началото на XXI век. В този смисъл изследването се оттласква от всички сведения за България и българите, разпространявани в Полша по различни канали: чрез литературата и културния живот, в медиите или туристически брошури. Тези сведения, които изграждат определен стереотипизиран образ за страната сред поляците, може да служат като точка за финална съпоставка, а не като изходна база за сравнение с реалните непосредствени знания, които поляците демонстрират спрямо България.

Поради конкретно формулираните задачи изследването се основава на събран емпиричен материал – специално изработена анкета, включваща общи въпроси върху България, нейните съвременни символи и култура. Систематизирането и анализът на резултатите от анкетата възприемам като надеждно основание за извеждане на заключения доколко България присъства в ежедневието и в пасивните знания на младите поляци.

В методологическо отношение работата черпи пример от цикъл дипломни работи, разработени и като отделен научен проект на три абсолventки на Софийския университет *Св. Климент Охридски*, изследвали съвременните нагласи на българите спрямо Полша и поляците (Генчева 2010; Попова 2010; Аратчиева 2012).

Анкетата бе попълнена от 50 люблински студенти¹ (на възраст между 19 и 25 години) – 30 от женски и 20 от мъжки пол, които нямат български произход или кръвна връзка с българи, не са завършили средно или висше образование в България, както и не са професионално обвързани със страната (включително не следват специалности *славянска филология* или *балканистика*). Това ограничение е изрично въведено, за да се потърси максимално неутрална позиция на поляците към България.

Освен регистрирането на „сухи“ информации, които респондентите притежават по темата, цел на анкетата бе установяване на техните лични отношения, пристрастия, незаинтересованост – на спонтанните им реакции спрямо България и българите. Поради това въпросите бяха специално разделени на затворен и отворен тип: затворените са посветени на проверката на основни знания за географските дадености, историята и съвременността на България, а отворените провокираха към споделяне на лични разкази, случки, анекдоти и впечатления от досега с българския свят.

Общи познания за България

Първият въпрос бе да се посочи столицата на страната измежду Варна, Пловдив, София и Велико Търново. 49 от респондентите дадоха верен отговор, а един посочи Варна.

Вторият въпрос изискваше разпознаване на българския национален флаг (поставен между знамената на Италия и Унгария). 45 души дадоха правилен отговор, а всички останали посочиха унгарското знаме.

Следващ въпрос бе дали *България е член на Европейския съюз*. Отношението бе 47:3 в полза на българското членство.

По-големи затруднения предизвика посочването на съседните на България държави. Безупречно отговориха 32% от анкетираните (16 души), което определям като сравнително много добър резултат. Правилни четири от общо петте съседни страни са посочили 14 % (7 души). 8% от анкетираните вписаха правилно само един съсед – Румъния. Между погрешно посочените страни са: Албания, Босна и Херцеговина, Русия, Унгария, Молдавия, Украйна, Хърватска, Словения, Чехия, а дори и Испания.

Резултатите от въпроса за държавните граници показват, че Балканите са регион, който съществува в съзнанието на младите поляци като неразделна цялост. Може

¹ Към момента на изследването респондентите следваха най-различни специалности: полска филология, администрация, психология, информатика, икономика, романска филология, португалска филология, английска филология, право, химия, източноевропейистика, мениджмънт, туризъм, ветеринарство, медицина, русистика, руска филология, международни отношения, културология, математика, бакалавърски курс за медицинска сестра, социология, теология, геодезия, логистика, геология, мехатроника... Тези данни свидетелстват, че изследването е направено сред студенти с особено широк спектър от интереси и професионална квалификация и че подадените отговори няма да се ограничат до превес на евентуални конкретни познания за България само от една област (напр. българска история, литература или спорт). При това 70% от анкетираните никога не са били в България.

би затова в отговорите като съседки на България бяха посочени Албания, Босна и Херцеговина и Хърватска. От друга страна, трябва да кажем, че според малка част от анкетираните или България притежава твърде голяма територия, или Европа заема твърде малко пространство, след като съседи на балканската държава според отговорите са Русия и Испания. Посочването на Чехия и Словакия, от своя страна, говори за изтегляне на България в по-голяма близост до Полша (т.е. до славянския свят от гледна точка на поляците). Като цяло обаче можем да констатираме, че този въпрос бе сред най-трудните в анкетата.

Никакъв проблем обаче нямаше с въпроса, в който трябваше да се отговори коя е морската граница на България. Очевидно тук оказва влияние свързването на страната с туризма и популярността на морските курорти.

Географски познания изискваше и следващият въпрос: върху картата на Европа с очертани държавни граници всеки респондент трябваше да отбележи къде точно се намира България. Правилен отговор дадоха 84% от анкетираните. От грешните отговори също можем да констатираме приблизително разположение на българската територия и обвързването на България с Балканския полуостров: трима анкетиранци посочиха Румъния, 2 – Гърция, един респондент е отбелязал с кръстче неопределено място, а един не подаде никакъв отговор на въпроса.

Както излиза от анализа на тези въпроси, можем да обобщим, че знанието на люблинските студенти за географията на България е сравнително добро. Най-много затруднения респондентите срещат с посочването на съседите на страната, като това навярно се дължи и на динамичните политически промени на Балканския полуостров през последните двадесет години.

Въпросите, свързани с българската съвременност, проверяват разпознаваемостта на утвърдени национални символи. Една от задачите бе да се идентифицират емблематични фигури по техни фотографии – Васил Левски, Бойко Борисов (действащ премиер по време на провеждане на анкетата), Димитър Бербатов и Матей Казийски (като представители на спортове, особено популярни сред полските студенти). Мотивацията зад избора на тези конкретни лица бе проста – ако Левски се отнася до миналото на България и вероятно би бил идентифициран от тези, които имат интерес към историята, то Бербатов и Казийски, както и премиерът Борисов са медийни личности с добро присъствие в европейските информационни канали и могат да бъдат възприемани като символи на съвременна България. Фотографията на Васил Левски разпознават 6 респонденти², същият брой студенти посочват правилно Бойко Борисов³. За разлика от тях, спортната сфера носи по-добра разпознаваемост на българите: Димитър Бербатов разпознават 10 от анкетираните⁴, а на най-голяма популярност сред полските студенти безспорно се радва Матей Казийски с 19 правилни отговора⁵. В 18 анкети липсва дори опит за отговор на въпроса.

² от грешните отговори един анкетиран го окачествява като поет, а друг го сочи за Менделеев.

³ освен тях, двама го определят като политик, а четирима – като президент на България.

⁴ четирима го представят просто като футболист, а двама го назовават като Стоичков или Дярбеф (sic).

Следващ въпрос проверява наличието на базисна ориентация в българската кухня: като типично българско ястие да се разпознае тараторът сред мамалига и унгарското лечо. Тук правилните отговори надделяват категорично: 36 респонденти посочват таратор, 10 – мамалига и 4 – лечо. Още по-лесна се оказва задачата да се определи националният български алкохол: 90% от студентите идентифицират българите с ракията, 8% са посочили узо, а само 2% – сливовица.

Българската история

Поредна група от въпроси се концентрира върху историята. В анкетата поставих въпроси, проверяващи общите знания на респондентите за ключови събития от българската история. Личен интерес за мен представляваше доколко полските студенти могат поне приблизително да се ориентират в миналото и съвременното на екзотичната балканска страна. Дали знаят кога възниква българската държава? Дали са чували за 500-годишното турско робство, както най-често се определя периодът на османската власт по българските земи от края на XIV до края на XIX век? Дали знаят за историческите събития, свързани едновременно с България и Полша? Този въпрос имаше отворен характер: респондентите имаха възможност да напишат всичко, което знаят по темата.

Анализът на получените отговори позволява да разделя на групи данните, подадени от респондентите, и да съставя ранкинг на тяхното демонстрирано знание за българската история. Според честотата на тяхната поява, анкетираните посочват:

- присъединяване на България към Европейския съюз – 14 пъти;
- след II световна война България е социалистическа държава – 5 пъти;
- турско робство – 4 пъти;
- България се присъединява към Съвета за икономическа взаимопомощ и Варшавския договор – 2 пъти;
- Кирил и Методий създават първата славянска азбука – 2 пъти.

Единични факти, които респондентите споменават, са: България е най-старата славянска държава; последният български цар е станал премиер; страната е настоящ член на НАТО; след 1989 г. в България се налага системата на парламентарна демокрация.

Наред с верните исторически факти бяха подадени и няколко неверни сведения, между които будят внимание следните: Владислав III Варненчик е по произход българин, но заема полския престол; България е била част от СССР.

В 12 анкети под въпроса за българската история респондентите написаха само НЕ ЗНАМ или оставиха празно място.

Исклучително внимание следва да обърнем на няколко коректни изказвания на респонденти, които демонстрират високи познания за България. Така например студентка по източноевропейска пише:

⁵ допълнително трима го характеризират само като волейболист (в един случай – красив волейболист), а два пъти – просто като спортист.

Българската държава е създадена от хан Аспарух. Последният български цар е сред първите монарси, които след падането на комунизма застават начело на своето правителство.

Респондентка, следваща международни отношения, познава следните факти:

Турско робство [jarzmo tureckie] и покръстването на България. Мисията на Кирил и Методий. Икономическа криза в 1990 и 1997. Изглежда, че последните президентски избори бяха фалшифицирани.

Последното твърдение на респондентката е интересно, доколкото в него изразява лична позиция, най-вероятно формирана чрез полските или международните медии.

Доста просторно и коректно върху миналото на България се изказва студентка от английска филология, предоставяйки резюмирана история на държавата:

Българската държава е основана през VII в., което я прави една от най-старите страни в Европа. Вследствие от война с Турция България губи своя суверенитет за почти пет века. Страната извоюва независимостта си едва през XIX век. През 1944 г. в България влизат съветски войски и властта се поема от комунистическата партия. Комунизмът се задържа до 1989 г., когато България, наред с други страни от Източния блок, сваля комунистическата власт и започва процес на политически, икономически и др. промени. От 2007 г. България е в ЕС.

Интересни факти намираме в анкетата на студент, следващ мехатроника:

Познавам събитията от началото на XX век, когато България заедно с други държави от региона придобива свобода от Турция. На Балканите е съществувал т. нар. „балкански котел“, всички са се яли взаимно и от тези страни минавал пътят на Изток. По тази причина европейските сили искали да владеят между другото и България, което е било една от причините за избухването на I световна война (очевидно, конкретен повод е бил атентатът [...] в Сараево, извършен от сърбите). През I световна война България е в лагера на централните сили, т.е. с Германия, Турция, Италия и Австро-Унгария.

Какви са заключенията от отговорите на въпроса, свързан с историята на България? На първо място имам основания да отбележа, че люблинските студенти имат задоволителни, а понякога и много добри общи познания за миналото на българите. Най-интересни и запомнящи се се оказват историческите процеси около създаването на българската държава, свързването на страната със славянските просветители Кирил и Методий чрез техните ученици и чрез създаването на азбуката, както и турското робство и бурната история на XX век с комунизма и демократизацията.

Особен интерес към историята на страната показват отделни студенти от специалности като английска филология и мехатроника. Това вероятно се свързва с интереса към предмета *история* в средните училища. Прави впечатление обаче, че събитията около похода и гибелта на крал Владислав III Варненчик вече не са

сред най-популярните. Въпреки това можем да потвърдим, че България присъства в съзнанието на младите поляци с няколко конкретни исторически явления от Средновековието до най-новата история.

Външният вид на българина

Специална група въпроси бе отделена на стереотипните представи за българите. Тук очакванията изхождаха от заключението на К. Михайлова за едновременното наличие на положителни и отрицателни стереотипни нагласи спрямо българина: *Jest to obraz dwojaki: Bułgara jako człowieka Wschodu („Turka”), powolnego, traktującego swoje żony jako niewolnice zobowiązane do prowadzenia domu, akceptującego dominację teściowej nad synową, pracowitego i mało, bo zewnętrznie religijnego, i równocześnie Bułgara jako Słowianina, który wykazuje wiele cech pozytywnych: gościnność, serdeczność, otwartość.* (Michajłowa 2003: 111).

Отворен характер имаше въпросът *С какво свързвате типичния българин?* Различните отговори потвърдиха тезата, че за младите поляци понятието *българин* е сложно, екзотично и загадъчно. В анкетите се открояват изказвания, които потвърждават описания от Михайлова полски стереотип. Най-често обаче този модел се привежда от респонденти, които никога не са били в България. Студентка по химия напр. определя типичния български външен вид по следния начин: *мургава кожа, принципно го свързвам с турчин, който е висок, добре сложен мъж.* В тази представа определено виждаме въобразения представител на Изтока (с типично сливане от типа *българинът е турчин*). В друга анкета обаче (на студентка от международни отношения) *българинът принципно не се отличава особено от средния поляк.*

Подобни констатации, отправящи към конструкта *българин-славянин*, се появяват на няколко места в анкетите, напр.: *с нищо общо [не го свързвам] – нормален типичен човек, произхождащ от славянското племе.*

Очевидно, и за поляците през XXI век българинът се оказва или по-скоро ориенталец, или по-скоро славянин. Все пак прави впечатление, че представата за ориенталеца, която в конкретния случай е изказана от жена, съдържа силно положителни мъжки квалификации: *висок и добре сложен мъж* наемква за елемент на физическо превъзходство спрямо славяните. Интересно е, че в регистрираните отговори липсват въобразени образи на българската жена.

Външният вид на българина респондентите характеризират по следния начин:

- тъмен цвят на тялото (споменат 21 пъти);
- тъмни коси (12 пъти);
- тъмни очи (6 пъти);
- по-нисък от средния поляк (5 пъти);
- загорял от слънцето (4 пъти);
- буйни коси (2 пъти);
- физическа здравина (2 пъти);
- силна брадясалост (2 пъти).

Студент по геология резюмира българина по следния начин: *по-тъмни коси, по-тъмна кожа от поляците. Ако е българин, ще е като Генков, Стоичков, Бербагов – тези българи познавам.*

От посочените характеристики проличава много ясно, че понятието *Bułgar* за респондентите обхваща единствено мъжете (липсват дори намеци за женския образ; в анкетата не съм предвидила отделен въпрос за българката). На второ място е важно стереотипното ситуиране на българите предимно в тъмната гама, което директно поражда асоциации с народите, които не се намират на западноевропейското равнище на цивилизованост или в групата на славянските *руси коси и светли очи*. Интересно е да се спомене, че цели 5 анкетирани определят българите не като *добре сложен висок мъж*, а обратното – като по-нисък от средния поляк.

В облеклото на българина характерни елементи се оказват *анцузите* (7 пъти), *обеци* (9 пъти), *ланци*, *верижки на врата* (4 пъти). Студентка по медицина, която никога не е била в България, дава следното описание: *средния българин свързвам със спортно облекло, често с верижка на шията и обеца на едното ухо (задължително черна коса)*. Този цитат е важен, защото потвърждавайки задължително *тъмния изглед*, той до известна степен осъвременява образа на българина, като го измества от типичната ориенталска екзотика и изостаналост към съвременната представа за дребния престъпник в спортни дрехи. Тук вероятно трябва да допуснем известно влияние на популярните филми за Балканите, като например творчеството на Емир Кустурица, където понякога се споменава за българи като неделима част от общото пространство на балканските гангстери, крадци, музиканти и чувствителни роми.

Респондентите обърнаха също внимание на такива елементи от външния вид като *хубав, обръснати крака, по-едри, голямо коремче*; че българинът не е висок, но е *як*, използва гел за коса. Стилът на обличане се очертава най-ярко от две студентки (международни отношения и романска филология): *стил на обличане – пазарски, като в началото на 90-те години; [...] анцуг, със сребърен цирконий в ухото*. Тук изразителност добива идентифицирането на българите с началото на 90-те години и личният опит от срещи с българи на откритите пазари в Полша. Определено можем да констатираме, че българите в тези нагласи присъстват като по-неизискани, по-изостанали в икономическото си развитие. Асоциациите с полския *dresiarz* са повече от очевидни.

Българският характер

Следваща група асоциации за типичния българин обхваща чертите на характера и навиците. Често респондентите прибегват до стереотипа *българин-славянин*, споменавайки за неговото *гостоприемство* (3 пъти) или *откровеност* (3 пъти). Студентка по източноевропейстика заключава: *Според мен, българите са задушевни и гостоприемни, но недостатъчно толерантни.*

Други черти от българския характер според анкетираните са: *обичат да се забавляват* (6 пъти), *разговорливи* (3 пъти), *мили* (3 пъти), *дружелюбни* (2 пъти), *усмихнати* (2 пъти), *готови да помогнат* (2 пъти). Единични описания също клонят към общата представа за ведрост и непосредственост.

В мнозинството от анкетите се срещат положителни черти, които отличават българския характер. Същевременно след тях се изтъкват и конкретни стереотипни представи за балканска дебелацина: *ухажьор / свалч (2 пъти), малко нетолерантен, обича да се напива, нахален, лаком, на моменти нахален, незнаещ думата „не“*. Като пример за отрицание на приличието стандартният българин е представен от студентка, посещавала страната: *често ходи в анцуг. Пие силно късо кафе и пуши цигари на закуска. Освен това много често носи обеца*.

Всички посочени горе нагласи, които засягат характера и навиците на българина, подчертават неговия по-различен код на комуникация и социална среда: за младите поляци представителите на балканската страна са категорично по-непосредствени, по-спонтанни в изявяване на емоциите си, видимо по-весели. Към тези черти се добавят и асоциациите за по-свободно (донякъде агресивно) отношение към жените и липса на толерантност. Можем да обобщим, че тук отново с пълна сила проличава идентифицирането на българите с южняшкия тип цивилизация, характерен за средиземноморските и ориенталските народи.

Следваща група асоциации в портрета на българина е свързана с неговата работа, интереси и обществени прояви. Според респондентите основно занимание на българите е *търговия*. Със сигурност тази представа произтича от факта, че на полските пазари често се срещат хора от България, които продават най-различни и главно евтини стоки. Другите професии, които респондентите споменават, са: *сутеньорство, работа на полето* или в планините като *овчар*. Българинът също се асоциира с *бедност (4 директни асоциации), назадничавост, корупция*. Ако говорим за предпочитанията на българите, респондентите открояват: *слуша музика на живо, слуша чалга, свързан е с музиката и танца, любител на виното, много харесва полякините*.

Студентка по психология гради въображаемия образ на българина като *по-скоро беден, с нисък обществен статус, занимава се със земеделие (в нетуристически селища)*. Друг стереотип – вече на българина-европеец – представя студентка по администрация, която се готви да замине за България и познава различни българи: *средният българин според мен е привлекателен, обикновено знае английски, много забавен и мил*.

Специален акцент в характеристиката на въображения българин представлява неговият патриархален образ, който не се свързва например с туристическия бизнес, а с овчарство и земеделие. Като цяло изглежда, че съчетаването на положителни и отрицателни характеристики, на весел нрав и чувство за взаимопомощ с нетолерантност и *гангстерски* вид (цигари на закуска, отношение към жените) са качествата, които българинът трябва да притежава според младите поляци.

България – посткомунизъм и екзотика

Чрез следващия отворен въпрос (*С какво свързваш България?*) респондентите бяха стимулирани да опишат своите най-ярки преживявания, мисли, асоциации или анекдоти, свързани с България и българите. Най-често отговорите са плод на приятни ваканционни емоции – море, плаж, прекрасен климат. В това отношение

отговорите са почти напълно еднакви и позволяват да установим една интересна закономерност: докато за българите като нация се говори с категориите на традиционната балканска и на посткомунстическата реалност, самата страна се отъждествява с езкотика.

Интересно е, че стереотипа *море, пясък, слънце* можем да срещнем най-често в анкетите, попълнени от студенти, които никога не са били в България, а са получили някакви сведения за страната от свои колеги или от медиите. Няколко респонденти споменават за бедност, назадничавост и евтина храна в черноморските селища. Един студент смята, че на морето е по-евтино да се храни в заведение, вместо да готви сам. Отбелязва се и чувствително по-евтиният алкохол. Срещат се становища, че в България се живее по-трудно, отколкото в Полша, а генерализиращото мнение гласи, че в България днес животът изглежда така, както в Полша през 90-те години на XX век.

От останалите представи респондентите открояват българите като добри спортисти, обръщат внимание на специфичния фолклор и преди всичко на местната кухня – регистрирана е памет за *мусака, баница, пълнени чушки и шопска салата*; не липсват положителни спомени за вино и ракия.

В културен план сред респондентите България присъства със спомен за Христо Явашев (Кристо) и за диска с българска песен в апарата *Вояджър*, но преди всичко с православието, от което най-силно впечатление правят манастирите. Що се отнася до разнородните вкусове на българите, най-характерното обобщение дават група сведения, организирани като *предупредителна информация* – за какво трябва да е подготвен полякът, планиращ посещение в балканската страна, а сред тях специално се съобщава, че *в дискотеките може да се чуе различен вид музика – от метъл, през поп, чак до фолк музика*. Отделни спомени регистрират като типична черта *склонността да се закъснява*, както и особено популярната в Полша асоциация за българите – *обратното кимане за „да“ и „не“*.

В няколко случая при излагане на лични спомени се установяват отъждествявания или смесвания на България по аналогия с нейни съседки, които респондентите са посетили (най-често Румъния и Турция). Ярък пример за такава контаминация се съдържа в следния разказ:

Много често може да се срещнат българи на пазара. Веднъж имах удоволствието да се запозная с един такъв българин. Бях на открит пазар в родния си град. Минавайки покрай сергия с парфюми, собственикът ме хвана за ръката и каза, че ако си купя парфюм от него, ще се ожени за мен и ще отидем в България, където ще живеем дълго и щастливо.

Без съмнение този случай е много особен – той разкрива поведение, типично за по-южните територии на Европа и Близкия Изток. Ориенталското водене на търговия, хващането за ръката, мигновеното споменаване на скорошна женитба с клиентка – това са елементи, принадлежащи към друг културен модел, който обаче на практика в Полша може да се свърже и с българската менталност. Обръщам специално внимание на подобни нагласи, тъй като те трайно се конкурират с образа на привлекателната европейска, но винаги екзотична страна и нейните обитатели.

Всички предадени лични истории и впечатления съдържат подчертано положителна нагласа спрямо България и българите. В общи линии те несъмнено потвърждават утвърдения преди десетилетия образ на България като туристически рай: плаж, море, вкусни ястия, топли лета, ниски цени. В контекста на този безгрижен ваканционен образ се вписва българинът – мил, помагач на приятели и на току-що срещнати хора, винаги способен да бъде добра компания. Мнозина от респондентите признават, че много биха искали да посетят България за първи или за пореден път.

Споделените лични преживявания доказват културните разлики между българи и поляци. Въз основа на тях можем да обобщим символичното време и пространство, в което люблинските студенти поместват България: българското време определено тече бавно, спокойно, без график – но същевременно без особена точност и спазване на уговорения час за срещи. Пространството на тази страна се изчерпва най-вече от крайморската ивица, като от другата ѝ страна има неопределени, но красиви планини. Благодарение на студентските стажове по програмата *Еразъм* въображаемата карта на България се разширява и с нови, вече градски дестинации: Велико Търново, Благоевград, а от черноморските градове най-често споменавана е Варна, вероятно и заради паметта за крал Владислав Варненчик.

Обобщение: България в очите на полските студенти в 2012 г.

Анализът на проведените от мен анкети позволява да се извлекат следните обобщения за живата памет на люблинските младежи за България и българите. Студентите придобиват конкретни знания за балканската страна от пряк контакт – екскурзия през лятната ваканция или стаж по програма *Еразъм*, или непряко – чрез връзки с българи или от разкази на хора, които са били в България. При анкетираните, които не са посетили страната, представите за нея в общи линии се вменват в стереотипните нагласи, наследени от 80-те и 90-те години на ХХ век. Тези нагласи се обогатяват значително след престой (дори кратък) в страната. Цялостният образ на България и българите, засвидетелстван в анкетите, се гради върху може би неосъзнат стремеж към контрастни характеристики: поляците са високи, българите – ниски; поляците са по-дисциплинирани, а българите – непосредствени. Положителните асоциации, с които анкетираните говорят за България, се свързват и с авторефлексията, че в полските училища не се дават почти никакви сведения за славянската балканска страна. Често този факт се отбелязва със съжаление.

Националните стереотипи се променят изключително бавно, а в конкретния случай падането на комунизма внася нови елементи към утвърдения до края на 80-те години на ХХ век образ на славянско-балканската страна. Въпреки това изследването показва, че България и българската култура имат потенциал силно да стимулират въображението на младите поляци.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Chmiel 2012:** Chmiel Z. *България в съзнанието на люблинските студенти*. Praca licencjacka, promotor: K. Rikev. Instytut Filologii Słowiańskiej, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Lublin 2012.
- Michajłowa 2003:** Michajłowa K. *Pewne cechy polskiego stereotypu Bułgara*. – *Etnolingwistyka*, 15/2003, 111–127.
- Аратчиева 2012:** Аратчиева П. *Полша между Изтока и Запада. Изследване на актуалната представа на българите за полската идентичност*. Дипломна работа, ръководител: Панайот Карагъзов. Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Факултет по славянски филологии, Катедра по славянски литератури. София, 2012.
- Генчева 2010:** Генчева О. *Изследване на актуалната представа на българите за полската идентичност в аспектите на генотипа и стереотипите*. Дипломна работа, ръководител: П. Карагъзов. Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Факултет по славянски филологии, Катедра по славянски литератури. София, 2010.
- Попова 2010:** Попова А. *Изследване на актуалната представа на българите за полската идентичност, разгледана в аспекта на историята*. Дипломна работа, ръководител: П. Карагъзов. Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Факултет по славянски филологии, Катедра по славянски литератури. София, 2010.